

Razvojna mreža Republika¹

Dr. sc. Drago Čengić i suradnici

Dr. sc. Ivan Balabanić; Dr. sc. Nataša Bokan; Dr. sc. Miljenko Ernoić; Dr. sc. Jelena Ivanišević; Mr. sc. Miroslav Kovač; Danijela Laslo; Dr. sc. Đuro Njavro; Dr. sc. Olga Orlić; Dr. sc. Đurica Pardon; Dr. sc. Ivan Perković; Dr. sc. Saša Poljanec Borić; Dr. sc. Tijana Trako Poljak; Dr. sc. Inga Tomić-Koludrović; Dr. sc. Siniša Zrinščak; Dr. sc. Krešimir Žažar.

Zagreb, 25. veljače 2025.

Javni apel za Novu poljoprivrednu politiku u Hrvatskoj (Sažetak za medije)

Sadašnje politike razvoja poljoprivrede i ruralnog razvoja doživjele su slom

Nakon 12 godina članstva u EU postalo je posve razvidno da je proces adaptacije hrvatske poljoprivrede na tržište Europske unije spor, vrlo skup i neučinkovit. U zadnje vrijeme poprima obilježja pravog sloma poljoprivredne proizvodnje - nezapamćenog u posljednjih pola stoljeća!

Jednostavni podaci pokazuju jalovost dosadašnjih poljoprivrednih politika i mjera ruralnog razvoja. Uvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda od 2012. do 2022. iznosio je 32,64 milijarde eura, a izvoz je bio 21,65 milijardi, trgovinski deficit u prehrambenim proizvodima je 2.5 posto BDP-a! Jedan od izvora sadašnje inflacije leži u krizi hrvatske poljoprivredne proizvodnje i izostaloj samodostatnosti u proizvodnji hrane.

Mi okupljeni oko ovoga Apela smatramo da Hrvatska treba Novu poljoprivrednu politiku (NPP) i nove mjere ruralnoga razvoja, koji posve raskidaju sa sadašnjim obrascima razmišljanja i načinima djelovanja. Smatramo da su kriza uzgoja i proizvodnje u hrvatskoj poljoprivredi i nedostatak jasne vizije i ključnih ciljeva razvoja poljoprivrede, poljoprivredne politike i ruralnog razvoja i više no očiti, a rezultat su nedovoljne brige političkih aktera zaduženih za ovo područje od 1990-ih do danas, što se očituje u izostanku učinkovitog upravljanja i razvojnih mjera usmjerenih na dugoročan ruralni i poljoprivredni razvoj.

Umjesto da u poljoprivredi i ruralnom razvoju radimo isto kao do sada – ponavljajući stalno iste pogreške, potreban je raskid sa sadašnjom poljoprivrednom politikom, brzo usvajanje posve novih načela i mjera nove/alternativne poljoprivredne i ruralne politike te njihova brza provedba u praksi. Iluzorno je misliti da će dosadašnja što prikrivena što otvorena politička i financijska pomoć velikim poljoprivrednim tvrtkama i njihovoj ulozi u postizanju „europske konkurentnosti“ domaće poljoprivrede riješiti sve njene probleme, a pogotovo ostvariti ključne ciljeve ruralnoga razvoja i time zaustaviti razorne učinke depopulacije i deagrarizacije u našim ruralnim prostorima. U europskim državama uzgoj i poljoprivrednu proizvodnju ne nose samo veliki proizvodni sustavi već i seljaci – vlasnici malih, srednjih i velikih farmi.

Nije li konačno vrijeme da učimo od europskih iskustava, da hrvatske (osobito male i srednje) poljoprivredne proizvođače prestanemo tretirati kao socijalne slučajeve (i glasače) o kojima treba voditi računa samo u smislu spašavanja i pukog održavanja na životu i počnemo ih tretirati ravnopravnim dionicima nacionalnog gospodarstva, dakle kao stvarnim i jedinim sudionicima

¹ Razvojna mreža Republika (RMR) je intelektualna platforma koja okuplja i umrežava sve građane Republike Hrvatske koji promišljaju njen dugoročni razvoj, a posebno društvene, političke, ekonomske i kulturne čimbenike koji taj razvoj na ovaj ili onaj način ugrožavaju. RMR je u 2024. godini hrvatskoj javnosti uputila „Javni apel za razvoj Hrvatske kao otpornog i uključivog useljeničkog društva“ (usp. <https://hsd.hr/2024/03/04/razvojna-mreza-republika-javni-apel-za-razvoj-hrvatske-kao-otpornog-i-ukljucivog-useljenickog-drustva/>). Voditelj RMR-e je dr. sc. Drago Čengić, znanstveni savjetnik u mirovini.

uzgoja i proizvodnje hrane u Hrvatskoj i generacijskim čuvarima ruralnog, pa i nacionalnog prostora?

Nova poljoprivredna politika kao kompetentan tip državnog intervencionizma

Sadašnja kriza hrvatske poljoprivrede ukazuje, između ostaloga, i na to da vladajuće političke strukture na poljoprivrednike gledaju kao na „društveni sloj u izumiranju“ ne računajući na njih kao stvarne vlasnike zemlje i šuma, čuvare ključnih resursa za nacionalnu, proizvodnu, ekonomsku i socijalnu slobodu. ***Nova poljoprivredna politika počiva na paradigmi jačanja ekonomske slobode malih i srednjih uzgajivača i poljoprivrednih proizvođača, na europskom pristupu realnosti sela i složenih zahtjeva koje organski razvijana obiteljska poljoprivredna gospodarstva moraju ispuniti u proizvodnji hrane i izvan nje.***

Ona počiva na jasnoj spoznaji da Hrvatska još uvijek nije pronašla svoj model poljoprivredne politike u europskom kontekstu, u kojem je većina zemalja već ostvarila značajnu samodostatnost i tržišno liderstvo u poljoprivredi. Svjesni te „povijesne asinkronije“ u ciljevima razvoja poljoprivrede, smatramo da Hrvatska mora pronaći model poljoprivredne politike koji bi uz uvažavanje ključnih načela tržišta doista razvijao domaću poljoprivrednu proizvodnju, njenu uzgojno-proizvođačku i društvenu mrežu, njen vrijednosni volumen i uzgojno-proizvođačku samodostatnost te konkurentnost na domaćem i europskom tržištu.

Nova poljoprivredna politika kao kompetentan tip državnog intervencionizma treba jačati adaptacijske i ekonomske sposobnosti hrvatskih poljoprivrednika u odnosu na trženje na domaćem/europskom tržištu, podržavati poljoprivrednike rasta, poduzetnički a ne ortački orijentirane proizvođače i zadovoljiti neke od nacionalno važnih razvojnih ciljeva.

Ti su ciljevi: (i) samodostatnost u energiji i hrani, (ii) fokusirane potpore u poljoprivredi, (iii) jačanje konkurentnosti kroz ulaganje u preradu domaćih poljoprivrednih proizvoda i proizvodnju visoko-finaliziranih proizvoda s većom dodanom vrijednosti, (iv) osiguranje poštenih odnosa između velikih tvrtki i malih kooperanata uz poticanje ekonomskog udruživanja malih uzgajivača i proizvođača, (v) brži i ujednačeniji razvoj ruralnih prostora. Ekonomski rečeno, nema veće konkurentnosti bez jačanja ponude na strani uzgoja i poljoprivredne proizvodnje.

Načela i prioriteti Nove poljoprivredne politike

Uzimajući u obzir evidentirane ekonomske, političke, socijalne, demografske i ruralno-razvojne aspekte sadašnje krize uzgoja i proizvodnje u hrvatskoj poljoprivredi te polit-ekonomski uvid da se je poljoprivredna politika u posljednjih tridesetak godina usmjerila na snažne poticaje velikima, uz posljedično oslabljivanje malih i srednjih poljoprivrednika kao mogućih sudionika rasta u poljoprivredi, ***Nova poljoprivredna politika ima kao svoj glavni cilj smanjenje „povijesne asinkronije“ uzgoja i poljoprivredne proizvodnje u odnosu na usporedive EU-zemlje. Ona smjera postizanju prehrambene samodostatnosti preporodom hrvatskoga sela u kojem su OPG-ovi istodobno nositelji uzgoja i proizvodnje hrane i ostalih ciljeva upravljanja ruralnim prostorom***, kao što su to razvitak i očuvanje okoliša, izgradnja potrebne infrastrukture za ekonomske i socijalne potrebe življenja na ruralnome prostoru te revitalizacija seoskog prostora.

Temeljna načela Nove poljoprivredne politike su:

- 1) Jačanje i širenje ekonomske slobode najšireg kruga malih i srednjih uzgajivača i proizvođača poljoprivrednih dobara kroz prodaju državne zemlje malim i srednjim poljoprivrednicima pod jasnim uvjetima;***
- 2) Usmjeravanje sustava potpora, mjera i poticaja onima kojima je poljoprivreda stvarna djelatnost;***
- 3) Jačanje instrumenata vlasništva nad privatnim poljoprivrednim zemljištem;***
- 4) Jačanje i obrana poštenih odnosa između malih kooperanata i velikih poljoprivrednih tvrtki;***
- 5) Dosljedna obrana načela jednakih pravila za sve u tržišnome nadmetanju u području uzgoja i poljoprivredne proizvodnje, prerade i njene distribucije.***

Provedba ovih prioriteta putem konkretnih mjera ovisi o nekoliko širih makro-varijabli. To su; (i) strateške odrednice i strukturne promjene državne administracije, (ii) raspoloživi kapital i porezna politika, (iii) aktiviranje poljoprivrednog zemljišta, (iv) zakonska usklađivanja, (v) tržište, te (vi) obrazovni i informativni sustav.

Zaključak

Poljoprivreda ne uzgaja i proizvodi samo hranu nego i čuva okoliš, osigurava organsku ravnotežu u prirodi, čini podlogu prometne infrastrukture i ostvaruje socijalni nadzor prostora. Grad ne može bez sela, i to ne bilo kakvog nego živog sela – ta su dva dijela jedne te iste društvene zajednice povezana s promišljenim ruralnim razvojem (ruralno urbanim vezama). Ulaskom u Europsku uniju hrvatska kratkovidna poljoprivredna politika pokazala je sve svoje slabosti, dodatno nas ukopavajući na ekonomsku periferiju Europe. Da bismo osnažili ruralni prostor, ukinuli siromaštvo u njemu, uzgojili i proizveli dovoljno hrane za domaće stanovništvo, unaprijedili organizaciju i povezivanje obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, te uvjete života, uzgoja i proizvodnje hrane na selu vezali uz prednosti biološke raznolikosti i optimalnog ruralnog razvoja, ***poljoprivredi, selu i seljaku moramo vratiti društveno dostojanstvo koje mu se sadašnjom poljoprivrednom politikom uskraćuje. Moramo se mijenjati i kroz promjenu ne ponavljati stare pogreške.***

Zato nam treba Nova poljoprivredna politika koja počiva na paradigmi jačanja ekonomske slobode malih i srednjih uzgajivača i poljoprivrednih proizvođača, na europskom pristupu realnosti sela i složenih zahtjeva koje organski razvijana obiteljska poljoprivredna gospodarstva moraju ispuniti u proizvodnji hrane i izvan nje. Njen je glavni cilj smanjenje „povijesne asinkronije” u uzgoju i proizvodnji hrane u odnosu na usporedive EU-zemlje. ***Snažno hrvatsko selo i obiteljska poljoprivredna gospodarstva te moderni ruralni razvoj usmjeren ka jačanju veza sa urbanim prostorom ključ su zaustavljanja pogubnih procesa depopulacije, deagrarizacije i emigracije na našim ruralnim prostorima. Za takvu poljoprivrednu politiku potrebno nam je i minimalno društveno suglasje svih važnih dionika političkoga, ekonomskoga i kulturnog prostora.***

Pozivamo sve dobronamjerne građane, stvarne poljoprivrednike, poslovne ljude, članove akademske, kulturne i medijske zajednice te sve političke osobe i stranke da podrže ovaj Apel o novoj poljoprivrednoj politici. Samo uz vašu pomoć možemo započeti nacionalni dijalog o strateškim čimbenicima razvoja sela i jačanja njegovih veza s gradom, a na korist budućnosti naše poljoprivrede i našega seljaka, jačanja ekonomskih sloboda poljoprivrednih proizvođača, višeg životnog standarda građana naših ruralnih prostora i gospodarskog razvoja zemlje.